

Sezai Karakoç'un Hızır, Ashab-ı Kehf ve Menekşeler Arasında Çocuk'u Konuştuğu Bazı Şiirleri

Ahmet Cüneyt ISSI

Ashab-ı Kehf, Hızır, Çocuk

Sezai Karakoç'un İslam medeniyetinin kurucu bazı modellerini okurla buluşturduğu *Hızır'la Kırk Saat*'teki şiirlerden birinde Hızır, "yarasalar", "atlar", adını sırf "çocuklarını al kadınları kaçırmayın" diye anan bazı kadınlar ile "İmam"ın sözleri arasına sıkıştırdığı birkaç kelimeyi duyunca irkilen üç beş kişi dışında kendisini tanıyan kimsenin kalmadığı o "ülke"den de ayrıldığını söyler (Karakoç 200: 177,178). O ülke, maddi emniyetini etrafını çeviren "çok sağlam sur" ile güvence altına almıştır. Ancak, kutsal kitapları okumayan, okusa da anlamayan insanlarıyla manevi düzlemde korunaksız, her tür fitne-fesada açık veya kötülük pazarı bir yerdir. Kısacası, orada "soluk alır bir nesne" (Karakoç 2000: 175) yoktur ve o yüzden, kitabın "Rapor" başlıklı beşinci şiirinde Hızır, kendisini iki yüzyıl insanoğluna görünmemeye mahkûm eder.¹ Ardından, kitabın diğer şiirlerinde sapkın ve güvenliksiz olan dışarı'ya ("o ülke") değil içeri'ye; şimdi'ye değil 'diriliş' demek olan ve İslamın belli başlı figür ve kıssalarını saklayan 'geçmiş'e kapanır. Oradan devşirdiği ilkelere, geleceğin kurulması arzulanılan ülkesini, bu ülkenin insanlarını inşa etmeye çalışır. Dolayısıyla, Hızır'ın iki yüzyıllık mahkûmiyet kararı ve kapanma sürecini, İslam düşünce ve yaşama biçimlerini koruması, güvence altına alması şeklinde yorumlamak mümkündür. Kitabın başlarında yer alan şiirlerle erkenden ortaya konan bu yapı, *Kur'an-ı Kerim*'de anlatılan ve *Hızır'la Kırk Saat*'te de ele alınan Ashab-ı Kehf'in kıssasının yapısına çok benzer (*Kur'an-ı Hakim ve...* 1998: 293-295).

Dinin unutulduğu, azgınlık ve sapkınlığın gemi azıya aldığı bir ülkede buna isyan eden altı inanmış genç, yapacakları bir şeyin olmadığını görünce, köpekleri Kıtmîr de yanlarında olduğu hâlde bir mağaraya kapanır, bu şekilde, hiç olmazsa bu ortamdan kendilerini uzak tutmaya çalışır. Ancak, ülkenin hükümdarı, onlara ceza olsun diye, mağaranın ağzını kayayla kapattırınca, ri-vayete göre tam 309 yılı burada uyuyarak geçirirler. Dışarıdan bakınca ceza

1 Kitabın yayınlandığı 1967 yılı dikkate alındığında Hızır'ın bu kararını Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecine girdiği 18. yüzyılda aldığı söylenebilir.

gibi görülebilecek olan bu kapanma/kapatma ve hemen ardından gelen uyku, inançlarını korumalarını, kendilerini ve dinlerini emniyetli ve mutlu geleceğe taşımalarını sağlamıştır. Ashab-ı Kehf'in uykusu, kitabın 20. şiirinde şöyle anlatılır:

“Uyudular ayakları ses çıkarmadan çakıltaşlarında
Güneşte pişmeyen bir yumurta
Tapınak için kesilen taşların biçiminde
Gökten başka denizden de anlaşılın gecenin gelişinde
Solun kadınlarda eriyen gülde
Uyudular uyuyarak onardılar
İştittılar insan yüreğini
Kentler battı kentler çıktı uyudular
Mağaranın ağzını kapatan kaya
Değirmentaşı gibi döndü yüzyıllarca
En az gerekli gün ışığını vererek içeri
En yüce bir yaşama için gerekli
Kâbusları süpüren umut için gerekli
Rüya gören sayıklayan beyin için gerekli
Kurban sanatının şehidi eller için gerekli
Kelimeyi dürbün gibi geleceğe çeviren
Dağ görünüşlü diller için gerekli” (Karakoç 2000: 216)

Görüldüğü gibi, Ashab-ı Kehf'in mağaraya kapanması/kapatılması ve yüzlerce yıl süren uykuları ile Hızır'ın mahkûmiyet kararı alması birbirine çok benzemektedir. Bu ortak yapıda farklı gibi duran tek eylem veya metafor, *uyku*'dur. Ashab-ı Kehf'in sırat-ı müstakim üzere kalması, sadece kendilerini değil, esasında geleceğin İslam idealini de diri tutması için âdeta bir mahfaza görevi yapan uyku, kıssası ve hikmetleri itibarıyla gerek *Kur'an-ı Kerim*'de, gerek çeşitli halk söylencelerinde yer bulmuş, bütün zamanlara konuşan ciddi bir 'uyanış ve diriliş pınarı'na; bengisuyu kaynağına dönüşmüştür. Bu bağlamda, Hızır'ın anlatmalarıyla Ashab-ı Kehf'in uykusu, işlev ve sonuçları bakımından birbiriyle kesişmektedir. Hızır da, Ashab-ı Kehf için âdeta besleyen ve yaşatan bir anne olan 'uyku'nun hikmetine benzer şekilde, aktarma ve yorumlama yöntemlerini kullanarak İslamın kurucu ve düzenleyici ilkelerine nefes aldirmaya, onları geleceğin diriliş erlerine bozulmadan teslim etmeye çalışır.

Hızır'ın insanlara görünmeme kararı almasına rağmen konuşması, İslam tarih ve medeniyeti için bengisuyu kaynağı olan bazı peygamber, veli ve din adamlarına ait kıssa ve olayları hikmetleriyle birlikte anlatması, tesadüfen rastladığı iki çocuğun konuşmalarına kulak misafiri olmasından sonradır. O bakımdan, *Hızır'la Kırk Saat*'in esas muhatabının bir metafor olarak algı açıklığını, kalıplar ve zahiri bilgiler arasında körleşmemişliği temsil eden 'çocuklar' oldu-

ğunu söylemek yanlış olmaz. Öte yandan, Allah'ın insanoğlunu Hakk'ı kabule uygun bir fitratta yarattığı, başka inanışlara sapmalarının daha sonradan ve anne babasının tesiriyle meydana geldiği çeşitli hadislerde rivayet edilmektedir. Sezai Karakoç, bir şiirinde Hızır'a "Aradığım bu ülkede de yok / Taşlar hâtıra yazılamayacak kadar / Fazla kararmış" (Karakoç 200: 176) dedirtir. Oysa çocuk, henüz üzerine çok fazla yazılmadığı, kararmamış ve bu bakımdan üzerine ben-gisuyu mahiyetindeki hatıraların yazılabileceği kadar temiz, yani İslam fitratını hatırlamaya en yakın varlıktır. Hızır, hamile kadının karnında taşıdığı ve "geleceğin belgesi" olacak çocuğu bu yüzden "ülke"si olarak görür (Karakoç 200: 208).

"Bugün iki çocuğun konuşmasına kulak konuğu oldum
Biri beni öbürüne çiziyordu

...

Yaşı hep almış üç
Yüzü yeni gelmiş bir vahiy gibi
Gözlerinin önünde hep Rahman Sûresi canlanır
Kalbi hep Yasin okur
Kulağında ilk âyetlerin depremi
Ben Hızır'ı gördüm kardeşim
Ermişler için topluyordu zeytinleri
Konuşması hintilâhisi
Ürküntüsü çocuk çilesi
Genellikle dağ havasını taşıyan biri
Yemesi bir gülün dirilişi" (Karakoç 2000: 183)

Bu kulak konukluğunun ardından Hızır, "Evrim günlük sularla / Devrim irinle kanla / Bizse dirilişi gözliyoruz / Bengisu bengisu kayna ve çağla" (Karakoç 200: 189) diyerek ve bu kez yanına Hz. Musa'yı değil, okurlarını alarak ve sabırla, "saatleri kıra kıra" gerilere doğru 'ilerleyen' ve ilerledikçe unutulmuş ilkelere yeniden hatırlanmış bir yolculuğa çıkar. Sözel olarak gerçekleştirilen bu yolculuk, az evvel dediğimiz gibi, Ashab-ı Kehf'in var edici, diriltici ve uyanık tutan uykusuna çok benzer.

Sezai Karakoç, kendi biyografisinden de esinlenerek *Taha'nın Kitabı* adlı kitabının "Değişim" başlıklı ilk şiirinde, "Taha'daki değişme böyle oldu/Emdi emdi de Dicle'yi/Bir çocuk nasıl emerse annedeki memeyi/Bütün bunlar iyi dedi" (Karakoç 2000: 299) der. Hızır, bu dizeleri referans alarak söylersek, anlatmalarıyla aslında anne gibi, bengisu olan memelerinden akıttıklarıyla yarının dirilişe vesile olacak çocuklarını beslemektedir.

Seza Karakoç için "Diriliş" ideali, 'kalbinin bitmek bilmeyen Samanyolu destanı'dır. Ufuklarını âdeta bir "anne" gibi tutan bu idealin gerçekleşmesinde "gül" ve "anne" arasındaki ışıktaki beslenip büyüyen çocuklar çok önemlidir.

“Ey bitmek bilmeyen kalbimin Samanyolu destanı
 Sen bir anne gibi tuttun ufukları
 Ve çocuklar gülle anne arasında
 Seninle güller arasında
 Tuhaf bir ışık bulup eridiler” (Karakoç 2000: 430)

Anne, “çocuklarını al kadınları kaçırmayın” düşüncesiyle olsa bile Hızır’ın adını andığı ve “geleceğin belgesi” olacak çocuğu taşıdığı, büyüttüğü için; bir metafor olan gül ise tıpkı çocuk gibi, her sabah açılmasıyla “güneşin doğuşunu yayınladığı” için önemlidir: “İşleri güneşin doğuşunu yayınlamak / Bütün o çocuklar neredeler” (Karakoç 2000: 99).

Kur’ân-ı Kerim’in Kehf suresi 60 ve 80. ayetlerinde ve bazı hadisîşeriflerde Hz. Musa’nın Hz. Hızır’la buluşmasından ve onunla yaptığı hikmetli yolculuktan söz edilir. (*Kur’ân-ı Hakim* ve.. 1998: 300, 301). Hızır, Hz. Musa’nın birlikte yolculuk etme teklifine ‘evet’ derken ona tek bir şart koyar: Gördüklerinin nedenlerini sormamak. Hz. Musa’nın bu şartı kabul etmesi üzerine yolculuk başlar. Ancak, bir süre sonra Hz. Musa verdiği sözü unuttur ve Hz. Hızır’ın her bir eylemini sorgulayarak neden öyle yaptığını öğrenmek ister. Çünkü, Hz. Musa şeriat peygamberidir. Sadece içinde bulunulan *zaman*’ın ve *görünen*’in ilmüne vâkıf olduğundan, olayları bu ilme göre değerlendirmektedir. Oysa Hz. Hızır, *ledün ilmi*’ne de sahiptir. Bu örnek üzerinde gidersek Hz. Hızır’ı, genel geçer bilgilere aykırı davranması ve alışkanlıkları yıkmasıyla çocuğa benzetmek mümkündür. Sezai Karakoç’ta çocuk da yerleşik kimi anlam çerçevelerini dar-madağın edebilecek, yepyeni anlamlara kapı aralayabilecek bir tazeliği ifade ettiği gibi, yepyeni anlam alanlarına açık oluşu da ifade etmektedir. Bu yeteneği, “masum” sıfatı ile “İslam fitratı”nın birleştiği bir varlık olan çocuk ve çocukluk’u Karakoç’un “Diriliş” idealinin en önemli unsuru hâline gelir. Şairin “Dünya / çocukların hışırdattığı yapraklar” (Karakoç 2000: 407), “Çocuklar/Tiftiklenmiş öyküler bahar akan mezarlarda” (Karakoç 2000: 365) dizelerini bu epistemik çerçeve içinde değerlendirmek gerekir.

Eksiklik: Yapı Aralıkları, Menekşe ve Çocuk

Sezai Karakoç’a göre “Diriliş” muştusu çocuklardan gelecektir. *Gül Muştusu*’ndaki “İnsanlığın Alinyazısı Bir Çocuk” başlıklı yazısında, heyecan ve sabırsızlıkla beklenen bu müjdeciyile ilgili şunları söyler: “O çocuğu bekliyoruz. Dünyayı değiştirecek, yenileyecek, meşhur kelimemizle söyleyelim, diriltecek çocuğu. O çocuğu ki, görüntüye değil, öze, dışa değil, içe baksın. O çocuğu ki, ön planı değil, arka planı görsün. O çocuğu ki, reklam ve propaganda edilenleri değil, edilmeyenleri bilsin.” (Akt. Yaşar 2013: 2823). Çocuğun böylesine ciddi bir konuda umut bağlanan bir varlık oluşu, onun çeşitli bakımlardan “eksik” olmasıyla ilgilidir. Yüzeysel bir değerlendirişle olumsuz gibi görünen “eksiklik”, başka deyişle “çocukluk”, alışılmamış bakışın, düşünüş ve nüfuz edişin, soyut ve *metafizik olan*’a yatkınlığın en önemli müsebbibi olarak görünmektedir. Eksiklik duygusu, öğ-

renme iştiağını kamçılacağı gibi *kibr'e* düşmemenin, ayrıntıları fark edebilmenin de garantisidir. Bilmek konusundaki aşırı güvenin insanı bilgiye kapatan, cahilleştiren bir yönü olduğu düşünülürse, çocuk ve çocukluk, anlatılagelen ve bu yüzden de giderek meydana gelen körleşmeyle nüansları fark edilmeyen kimi diriliş vesilesi olacak öykülerin yeniden üretilip havalandırılması (“*tiftiklenmesi*”); onlardan yayılan ve İslam medeniyeti için elzem olan anlamların diriltmesi için gereklidir. Yunus Emre'nin “*Her dem yeniden doğarız / Bizden kim usanası*” dizeleriyle anlatmaya çalıştığı da aslında bu husustur. Sezai Karakoç ise çocuklara “*yapı aralıklarından bakmayı unutmayın*” “*Çocuk dediğin bir eksik yanı olmalı*” (Karakoç 2000: 106) diye seslenirken aynı şeyleri vurgulamaktadır. Doğu'nun ‘çalınmış ışığı’ da, sadece “*sabah kızlarının süpürgelerini aydınlatan*” “*taş aralıklar*”dan sızmaktadır. (Karakoç 2000: 378). Ancak çocukluk/eksiklik, bu ışığı görüp yakalayabilecek, onu geniş bir alana taşıyabilecektir. Şairin çocuk ile menekşe arasında kurduğu ilişkide de aynı düşünce söz konusudur. Tabiatın içinde ve onunla barışık şekilde yetişen çocuklar, ölüm'ü göze almak pahasına *diriliş*'i hedeflerler. Çünkü ölüm, “*en çok menekşelerden korkar*” (Karakoç 2000: 322):

“*Bilirim geçmektir bir sevgi
Ölümün en yumuşak en ayarlı yerinden
Çünkü çocuklar geçer
Ölümün en yumuşak en ayarlı yerinden*” (Karakoç 2000: 92).

“**Hepimizin Çocuğu Geri Dönecektir**”

Diriliş umudunu diri tutan çocuk, çeşitli nedenlerle uzun zamandır küller içinde kalmış, kendisini ortaya çıkaramamıştır. Sezai Karakoç onun bir gün yeniden ortaya çıkacağına, bize geri döneceğine kuvvetli bir şekilde inanmakta; şiirlerinde anlattığı kıssalar, kullandığı metaforlarla onun üzerini örten külleri eşeleyerek alttaki masum ve zengin duyarlıklı çocuğu yeniden *ev'e* davet etmektedir. O nedenle, *Hızır'la Kırk Saat* başta olmak üzere, onun bütün metinlerini bu üstün *ideal*'in davetiyeleri, çocuğu ve çocukluğu ise bu davetin en önemli muhatabı olarak okumak gerekir:

“*hepimizin çocuğu geri dönecektir
Bir külün içinde yüzyıllarca duran
Biçimini yakalayıp geri dönecektir*” (Karakoç 2000: 208)

Kaynakça:

Karakoç, Sezai (2000), *Gün Doğmadan*, İstanbul: Diriliş Yayınları.

KURAN-I HAKİM VE AÇIKLAMALI MEÂLİ (1998), haz.: Prof. Dr. Suat YILDIRIM, İstanbul: Feza Gazetecilik Yayınları.

YAŞAR, Hüseyin (2013), “Sezai Karakoç'un Poetikasında Çocuk Hâlleri”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 8/1, 2817-2836.